

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.121 Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Юлії КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК**

**ВІДГУК ОПОНЕНТА
кандидата юридичних наук, професора
Ірини ГАЗДАЙКИ-ВАСИЛИШИН
на дисертацію Володимира САВЧУКА на тему
«Кримінально-правова політика у сфері відповідальності
за незакінчену злочинну діяльність», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Тема дослідження «Кримінально-правова політика у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність» є важливою та **актуальною** з кількох причин: першочергово тому, що правове регулювання відповідальності за готування до кримінального правопорушення та замах на нього сприяє ефективній превентивній діяльності та профілактиці кримінальних правопорушень, адже дозволяє правоохоронним органам запобігати їх завершенню. У судовій практиці України нерідко виникають труднощі у визначенні моменту, коли діяння особи слід розглядати як замах, а коли – як готування до кримінального правопорушення. Це створює ризики як надмірної, так і недостатньої криміналізації діянь. Визначення стадії вчинення кримінального правопорушення також має важливе значення для правильної кваліфікації дій особи, що впливає на єдність, однотипність та ефективність правозастосування.

У той же час, в контексті тенденцій гуманізації кримінального права, визначення меж відповідальності за незакінчені кримінальні правопорушення допомагає уникнути надмірного покарання осіб, які не завершили вчинення правопорушення або добровільно відмовилися від доведення його до кінця. З огляду на європейський вектор розвитку кримінального права України, кримінально-правова політика нашої держави також повинна адаптуватись до практики європейських країн, які поступово удосконалюють свої системи кримінальної відповідальності за замах і готування до злочину, забезпечуючи баланс між покаранням та правами людини.

В умовах війни та дестабілізації суспільного порядку зростає кількість тяжких злочинів, зокрема терористичних актів, диверсій та колабораціонізму. Запобігання таким злочинам на етапі їх підготовки є критично важливим для безпеки держави.

Отже, дослідження та вдосконалення кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену кримінально протиправну діяльність є важливим кроком для підвищення ефективності правозастосування, посилення національної безпеки та гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Тому проведене Володимиром САВЧУКОМ дисертаційне дослідження присвячене безумовно актуальній тематиці.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає в тому, що дисертація є першим в Україні дослідженням, яке присвячене питанням кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Найбільш суттєві теоретичні та практичні результати, що мають наукову новизну та вказують на особистий внесок автора, такі:

- з врахуванням поділу сфер кримінально-правової політики на загальні та спеціальні розроблено критерії такого поділу і віднесено кримінально-правову політику в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність до загальних сфер;

- на підставі існуючих в науці підходів до розуміння й систематизації джерел кримінально-правової політики обґрунтовано необхідність їх поділу на нормативні та ненормативні;

- визначено базові запити кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність на сучасному етапі;

- сформульовано проєкт Концепції кримінально-правової політики в частині кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Також в аналізованій дисертації отримало свій розвиток вчення про рівні кримінально-правової політики, серед яких автор виділив академічний рівень, на якому відбувається підготовка фахівців закладами вищої освіти.

Зазначені пропозиції дисертанта є доречними та належно обґрунтованими. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується також відповідністю отриманих результатів темі дослідження; логічно побудованою структурою роботи; відповідністю мети дослідження тим завданням, що поставив перед собою дисертант; якісною аналітичною роботою над достатнім обсягом наукових джерел та судових рішень, а також вмінням автора аргументовано доводити свою позицію та брати участь у науковій дискусії.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складено вдало, що сприяє логічно сформованій конструкції роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики. У першому розділі автор присвятив свою увагу теоретичним засадам кримінально-правової політики у сфері боротьби з незакінченою злочинною діяльністю, зокрема, провів огляд наукових

досліджень незакінченої злочинної діяльності з позицій кримінального права та кримінально-правової політики; розглянув незакінчену злочинну діяльність як загальну сферу кримінально-правової політики; а також проаналізував внутрішню систему кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Другий розділ роботи присвячено аналізу джерел кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. У ньому розглядаються три ключові групи джерел: історико-правові дослідження, досвід європейських держав та судова практика. В третьому розділі дисертації автор дослідив перспективи розвитку та актуальні запити кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність, а також сформулював концептуальні засади її подальшого вдосконалення.

Дисертаційна робота Володимира САВЧУКА є цікавою, самостійною та оригінальною науковою працею, в результаті здійснення якої сформульовано низку слушних пропозицій щодо вдосконалення розуміння та ведення кримінально-правової політики у сфері незакінченої кримінально протиправної діяльності.

Методологічний базис роботи обраний відповідно до специфіки досліджуваної проблематики. Дисертантом вдало застосовано поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та продемонстровано вправне володіння методологією наукової діяльності. Зокрема, в роботі використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, а також історико-правовий, порівняльно-правовий та герменевтичний методи.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені у дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності (для підготовки пропозицій щодо удосконалення законодавчих положень кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність); - у правозастосовній діяльності (для забезпечення єдності судової практики при реалізації кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність); у науково-дослідній сфері (під час подальших досліджень загальних та спеціальних сфер кримінально-правової політики); у навчальному процесі (під час викладання навчальних дисциплін кримінально-правового змісту та при підготовці навчальної, наукової та методичної літератури).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, автором опубліковано вісім наукових праць, серед яких три статті у наукових фахових виданнях України; три тези доповідей на

науково-практичних заходах та дві наукові статті, що додатково відображають результати дисертації.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Численні позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень, які варто розглянути під час публічного захисту для вдосконалення аргументації позицій здобувача, а також для врахування у подальшій роботі над окресленою проблематикою:

1. Попри безумовну актуальність обраної проблематики викликає застереження формулювання теми дослідження, зокрема, використання конструкції «злочинна діяльність». З огляду на чинний Кримінальний кодекс України, який є основним нормативним джерелом кримінально-правової політики, більш доречно було б вести мову про незакінчену **кримінально протиправну** діяльність. Адже, на сучасному етапі розвитку кримінально-правової політики, злочинна діяльність визнається лише частиною кримінально протиправної діяльності; інша її частина – це вчинення кримінальних проступків (замахи на які також тягнуть за собою кримінальну відповідальність). Виходячи із змісту роботи, предметом дослідження є, власне, політика у сфері відповідальності за незакінчену кримінально протиправну діяльність (адже, мова в дисертації йде як про незакінчені злочини, так і про незакінчені кримінальні проступки). Проте, не лише у назві роботи, але й у її тексті автор подекуди допускає доволі «недбале» використання відповідних термінів, часто послуговуючись поняттями «злочин» та «кримінальне правопорушення», як синонімічними.

Спроба обґрунтування доцільності використання конструкції «незакінчена злочинна діяльність» (на сторінці 39 дисертації) зроблена автором шляхом звернення до праць таких вчених, як О.А. Гритенко, В.В. Томило (2015), І.Ю. Вакула (2019), А.В. Горностай (2011), М.Д. Дякур (2009), Л.С. Щутяк (2012), А. В. Шевчук (2002). При цьому дисертант не звертає уваги на те, що усі ці праці були опубліковані до внесення змін у кримінальний закон, які набрали чинності у 2020 році і згідно з якими «злочинна» діяльність була фактично визнана лише частиною «кримінально протиправної діяльності». У той же час, поза увагою автора залишились ті праці, у яких науковці, досліджуючи інститут стадій кримінального правопорушення, послуговуються поняттям «незакінчена кримінально протиправна діяльність» (до прикладу: Буряк, Є. В., Негода, А. С. Юридична природа добровільної відмови від кримінального правопорушення в доктрині кримінального права України. *Академічні візії*, 2024. № 34).

Також, дисертант не зважає і на те, що цитовані ним науковці у працях, опублікованих ними згодом (після 2020 року), також цілком обґрунтовано

почали послуговуватись поняттям «кримінальне правопорушення» замість поняття «злочину» (наприклад, стаття [А.В. Горностай](#), опублікована у 2022 році, на тему «Окремі проблемні питання призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення»).

Власне кажучи, сам дисертант на сторінці 124 дисертації також вказує, що «не варто забувати й про введення поняття «кримінальне правопорушення», відповідно у всіх статтях Кримінального кодексу було внесено відповідні зміни». Проте, у результаті своєрідного «змішування» понять злочин – кримінальне правопорушення; злочинна – кримінально протиправна діяльність Володимир САВЧУК (на сторінці 43 дисертації) робить дещо суперечливий висновок, зазначаючи, «що незакінчена *злочинна діяльність* з позицій виділення її як інтересу у якості відповідної сфери кримінально-правової політики, в часово-просторовому вимірі охоплює всі (об'єктивні та суб'єктивні) аспекти діяльності правопорушника з моменту виникнення умислу до моменту нормативного завершення відповідного *кримінального правопорушення*» (виділено мною, І. Г.-В.).

Отож, під час захисту цікаво буде почути, як в розумінні дисертанта співвідносяться між собою поняття «злочин» та «кримінальне правопорушення», а також аргументи – чому дисертант все ж таки веде мову лише про злочинну діяльність, а не про кримінально протиправну діяльність в цілому?

2. Викликає застереження підхід дисертанта до характеристики суб'єктів кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Навівши на сторінках 58-59 своєї роботи позиції П. Л. Фріса та І.В. Козича щодо переліку суб'єктів кримінально-правової політики в цілому, дисертант зазначає, що «перелік суб'єктів кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність повністю охоплюється зазначеними позиціями, тому не потребує подальшої деталізації». Однак, на мій погляд, необхідно було б, принаймні, переглянути ці переліки крізь призму часу та привести їх у відповідність до сучасного стану українського законодавства. Адже, уже не існує таких суб'єктів, як Верховний Суд України, органи податкової міліції чи органи Державного департаменту виконання покарань. Натомість, з'явилися нові суб'єкти, які реалізують кримінально-правову політику в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність політику (до прикладу, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура).

3. Визнаючи практику Європейського Суду з прав людини одним із джерел кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність, дисертант обмежується під час аналізу цієї практики всього лиш одним рішенням (сторінки 170-172), вказуючи, що це «типове рішення ЄСПЛ, що торкається питань незакінченої злочинної діяльності». В результаті цього аналізу Володимир САВЧУК робить висновок, що «навіть з цього одного

рішення видно, що ЄСПЛ пильну увагу приділяє співвідношенню норм матеріального та процесуального права з ухилом в сторону процедури», а також підсумовує, що «практика ЄСПЛ є важливим орієнтиром для всіх суб'єктів кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність».

Однак, у проаналізованому дисертантом рішенні ЄСПЛ мова йде не стільки про незакінчену злочинну діяльність, скільки про умови правомірності необхідної оборони або ж застосування сили до правопорушника на стадії готування чи замаху на злочин.

Видається, що задля більшої релевантності результатів, отриманих в ході дисертаційного дослідження, варто було б проаналізувати рішення ЄСПЛ і в інших справах, які стосувались незакінченої кримінально протиправної діяльності. До прикладу, цікавими з цього кута зору є: рішення в справі «Лапшин проти Азербайджану» ([Lapshin v. Azerbaijan](#)), у якій заявник пережив спробу замаху на своє життя у в'язниці, в якому ЄСПЛ посилається на загальні принципи, викладені у справах за статтею 2 Конвенції щодо підозрілих або суперечливих обставин смерті під вартою, та зазначає, що ці принципи є доречними в даній справі, коли стаття 2 застосовна, навіть якщо заявник зрештою вижив (тобто, коли мав місце замах на вбивство); а також рішення в справі «Навальний проти Росії (№ 3)» ([Navalnyy v. Russia \(No. 3\)](#)), у якій влада відмовилася порушити кримінальну справу за фактом замаху на вбивство відомого опозиційного діяча із застосуванням речовини, ідентифікованої як нервово-паралітична.

Можливо, в ході захисту дисертант наведе додаткові аргументи на користь обраного ним, доволі вузького підходу до аналізу практики ЄСПЛ.

4. Під час прочитання дисертації виникають й інші запитання, думку щодо яких хотілось би почути під час захисту, оскільки із змісту роботи вона не вбачається. Зокрема, на сторінці 176 дисертації Володимир САВЧУК, загалом позитивно оцінюючи положення Проекту нового КК України, зазначає, що «немає жодних сумнівів, що деякі новели потребуватимуть додаткових роз'яснень для послідовного впровадження на практиці». Проте, дисертант не конкретизує, про які саме новели йде мова та чому вони потребуватимуть додаткових роз'яснень?

Викладені вище зауваження мають здебільшого дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Володимира САВЧУКА є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу

наукову проблему – створення наукового підґрунтя для ефективної кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Відповідно, автор дисертації – Володимир САВЧУК – за умови успішного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право.

ОПОНЕНТ:

**кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1
Львівського державного
університету внутрішніх справ**

Ірина ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН